

А. В. ЛАПКІН

**ОСНОВИ ПРОКУРОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В УКРАЇНІ**

Навчальний посібник у схемах

Видання шосте, змінене та доповнене

Харків
«Право»
2020

Рецензенти:

П. М. Каркач, кандидат юридичних наук, професор, професор кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, державний радник юстиції 3-го класу, Заслужений юрист України;

М. В. Руденко, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінально-правових дисциплін Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, старший радник юстиції, Заслужений юрист України

Лапкін А. В.

Л24 Основи прокурорської діяльності в Україні : навч. посіб. у схемах / А. В. Лапкін. – Вид. 6-те, змін. та допов. – Харків : Право, 2020. – 150 с.

ISBN 978-966-937-937-5

У навчальному посібнику у схематичному вигляді викладаються основні положення організації та діяльності органів прокуратури з урахуванням змін до Закону України «Про прокуратуру» від 2019 р., Конституційної реформи щодо правосуддя та оновленого законодавства станом на 01.02.2020 р. Навчальний посібник структурно і за змістом відповідає програмі навчальної дисципліни «Основи прокурорської діяльності», яка викладається у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого. Поданий матеріал дає можливість акцентувати увагу на основних положеннях організації та діяльності прокуратури і є зручною формою опанування знаннями у цій площині.

Для студентів та викладачів юридичних закладів вищої освіти і юридичних факультетів, практичних працівників прокуратури, суду та інших правоохоронних органів України.

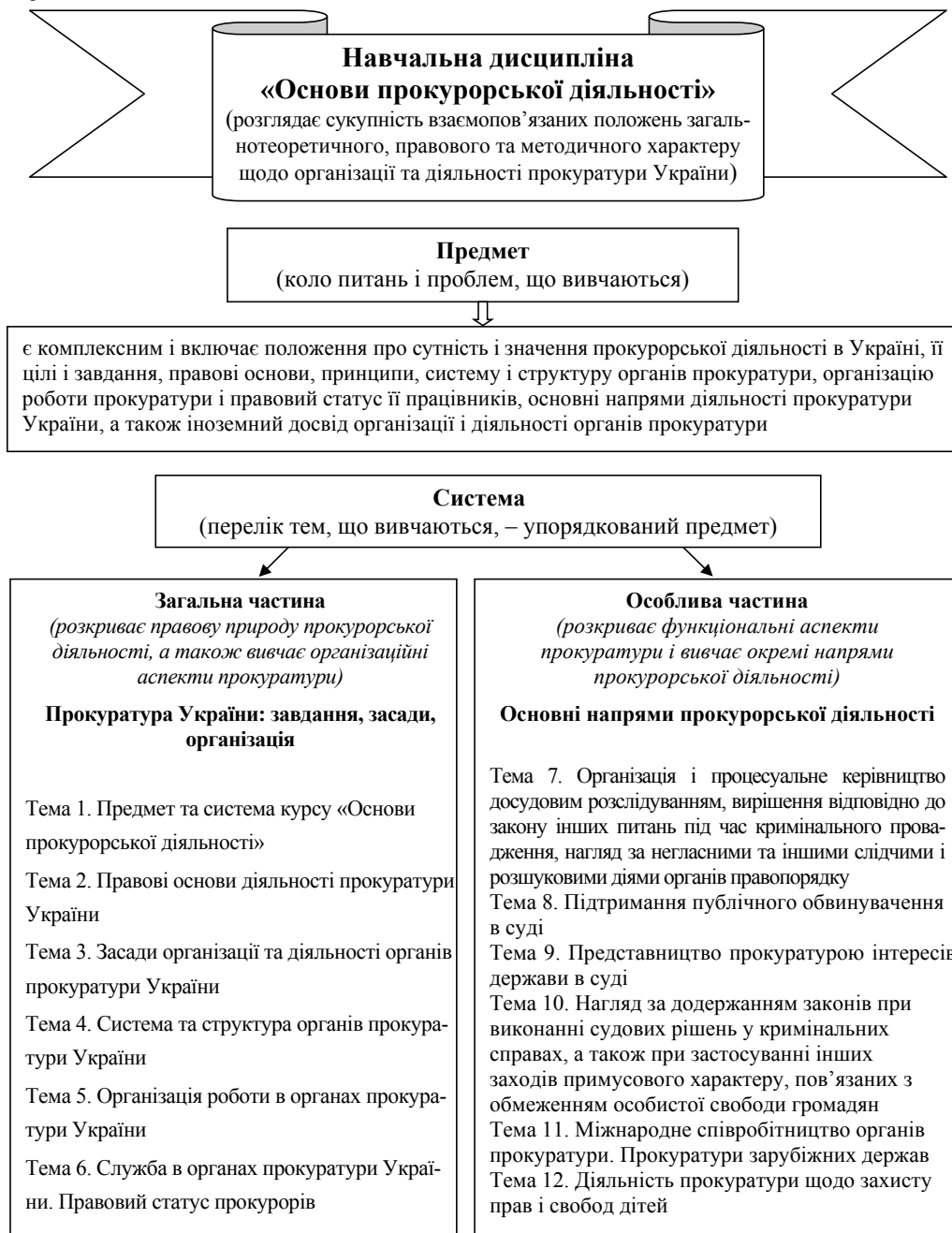
УДК 347.963(477)

Перелік умовних скорочень

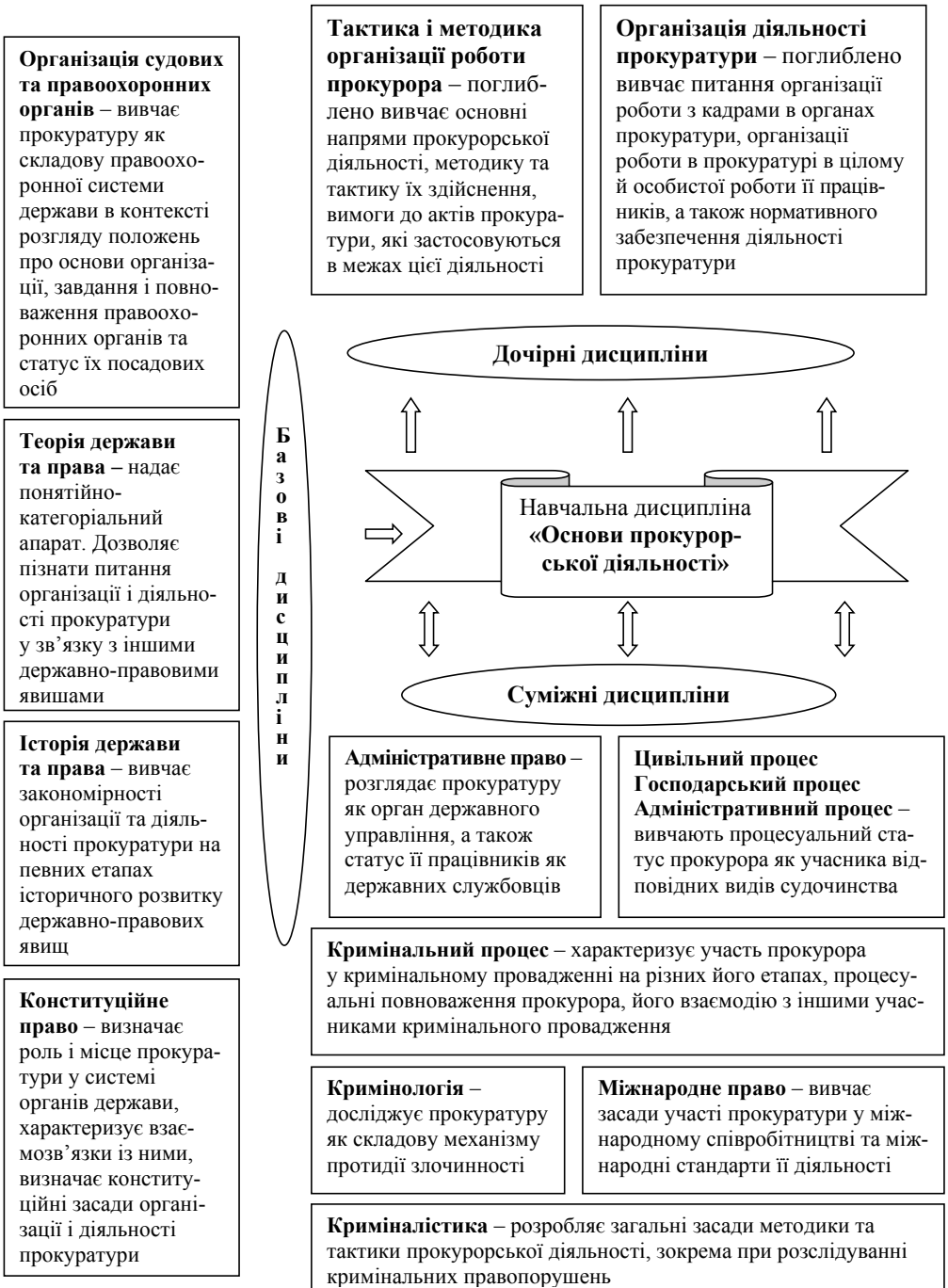
АРК	– Автономна Республіка Крим
ВКП	– Всеукраїнська конференція прокурорів
ВР	– Верховна Рада
ВРП	– Вища рада правосуддя
ВС	– Верховний Суд
ГП	– Генеральний прокурор
ГПК	– Господарський процесуальний кодекс України
ГПУ	– Генеральна прокуратура України
ДБР	– Державне бюро розслідувань
ДВС	– Державна виконавча служба України
ДКВС	– Державна кримінально-виконавча служба України
ЗМІ	– засоби масової інформації
ЗУ	– Закон України
ЄРДР	– Єдиний реєстр досудових розслідувань
ЄСПЛ	– Європейський суд з прав людини
КАС	– Кодекс адміністративного судочинства України
КВК	– Кримінально-виконавчий кодекс України
КК	– Кримінальний кодекс України
КМУ	– Кабінет Міністрів України
КПЕПП	– Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів
КПК	– Кримінальний процесуальний кодекс України
КСУ	– Конституційний Суд України
КУпАП	– Кодекс України про адміністративні правопорушення
МВС	– Міністерство внутрішніх справ України
Мін'юст	– Міністерство юстиції України
НАБУ	– Національне антикорупційне бюро України
НП	– Національна поліція
ОВС	– органи внутрішніх справ
ОГП	– Офіс Генерального прокурора
ООН	– Організація Об'єднаних Націй
ОРД	– оперативно-розшукова діяльність
ПАРЄ	– Парламентська Асамблея Ради Європи
РЄ	– Рада Європи
РПУ	– Рада прокурорів України
САП	– Спеціалізована антикорупційна прокуратура
СБУ	– Служба безпеки України
СНД	– Співдружність Незалежних Держав
ТЦПУ	– Тренінговий центр прокурорів України
ЦПК	– Цивільний процесуальний кодекс України

Тема 1. Предмет та система курсу «Основи прокурорської діяльності»

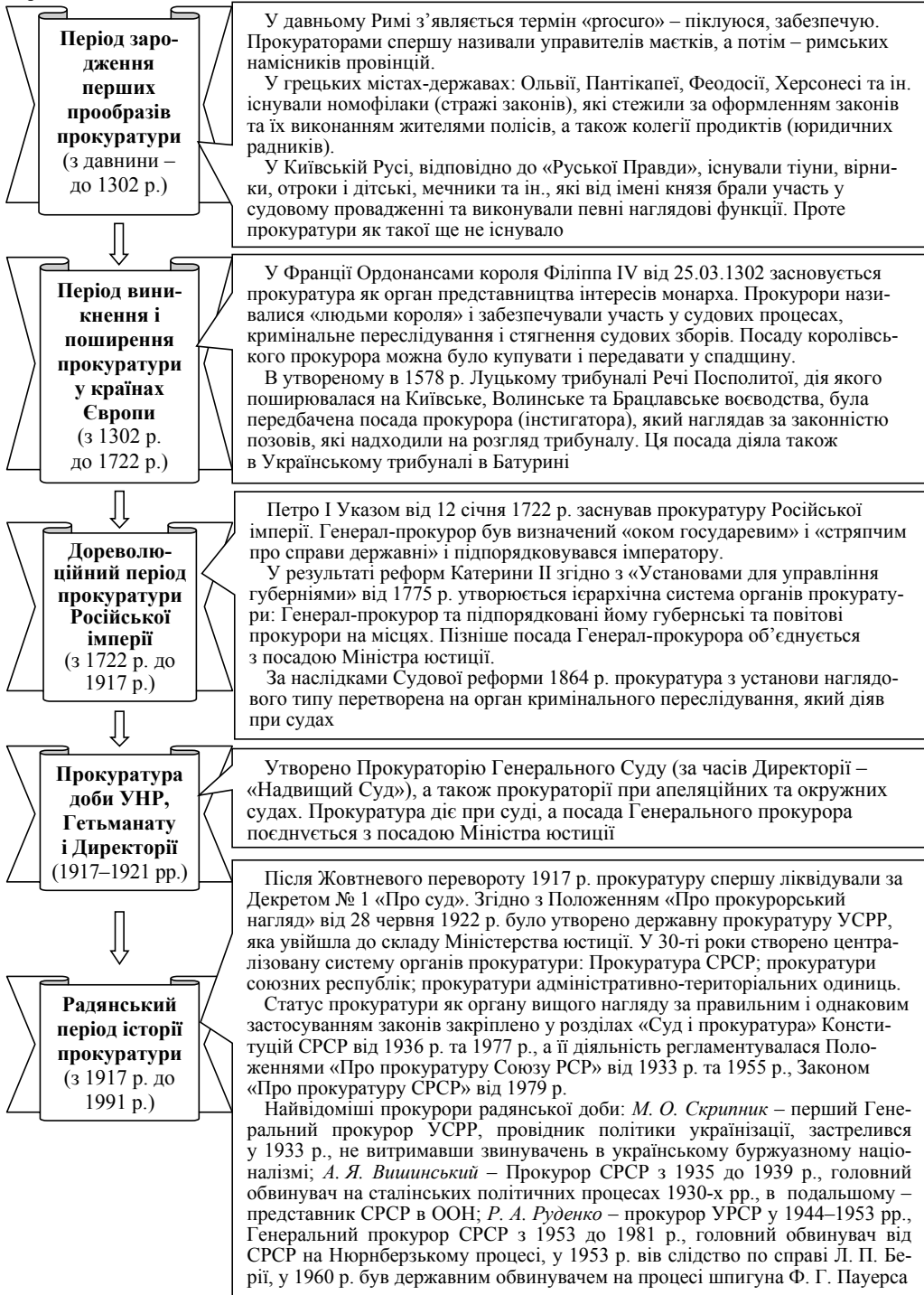
Схема 1. Предмет та структура курсу «Основи прокурорської діяльності»

Схема 2. Співвідношення курсу «Основи прокурорської діяльності» з іншими навчальними дисциплінами

Схема 3. Історичне призначення, становлення та розвиток органів прокуратури України

Схема 4. Розвиток прокуратури у незалежній Україні

Становлення прокуратури незалежної України (1990–1996 рр.)

На підставі Декларації про державний суверенітет України від 16.07.1990 система органів прокуратури Української РСР була виведена із підпорядкування прокуратурі СРСР.

Україна першою серед республік колишнього СРСР 05.11.1991 прийняла ЗУ «Про прокуратуру», дата введення в дію якого – 1 грудня – святкується як День працівника прокуратури України.
У Концепції судово-правової реформи в Україні від 28.04.1992 визначено засади реформування прокуратури України

Розвиток прокуратури в незалежній Україні (1996–2014 рр.)

Статус прокуратури закріплено у Конституції України, де прокуратурі було присвячено однойменний окремий Розділ VII. Визначено систему конституційних функцій прокуратури України, а також перехідні функції прокуратури.

Згідно зі змінами до Конституції від 08.12.2004 було розширено систему функцій прокуратури, а також скореговано порядок призначення і звільнення ГП (за згодою ВР України).

У 2012 р. організація та діяльність прокуратури зазнали змін у зв'язку із прийняттям нового КПК України від 13.04.2012 (реформовано статус прокурора у кримінальному провадженні)

Сучасний період діяльності прокуратури (2014 р. – по теперішній час)

14.10.2014 прийнято новий ЗУ «Про прокуратуру», яким обмежено систему функцій прокуратури (скасовано нагляд за додержанням і застосуванням законів); реформовано систему органів прокуратури; змінено порядок кадрового забезпечення прокуратури; запроваджено органи прокурорського самоврядування тощо.

02.06.2016 в результаті Конституційної реформи щодо правосуддя виключено присвячений прокуратурі розділ Основного Закону і врегульовано її статус у Розділі «Правосуддя», обмежено функції прокуратури.

19.09.2019 прийнято ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури», на підставі якого проводиться кадрове перезавантаження прокуратури, реорганізовано систему прокуратури, розширено повноваження ГП

Генеральні прокурори незалежної України

В. І. Шишкін (04.09.1991 – 21.10.1993), не мав досвіду прокурорсько-слідчої роботи, був депутатом Верховної Ради України, в подальшому – суддя Конституційного Суду України.

В. В. Дацюк (21.10.1993 – 19.10.1995), випускник Харківського юридичного інституту 1962 р., в подальшому – заступник голови Координаційного комітету по боротьбі з корупцією та орг. злочинністю.

Г. Т. Ворсінов (19.10.1995 – 22.07.1997), випускник Саратовського юридичного інституту, Дійсний державний радник юстиції, в подальшому – радник голови Дніпропетровської ОДА.

О. М. Литвак – в. о. ГП (22.07.1997 – 24.04.1998) – випускник Харківського юридичного інституту 1974 року, доктор юридичних наук, професор, у подальшому займався науковою діяльністю.

Б. В. Ференц – в. о. ГП (24.04.1998 – 17.07.1998).

М. О. Потебенько (17.07.1998 – 30.04.2002), був останнім Прокурором УРСР, а також народним депутатом України 1 та 4 скликань.

М. В. Гарник – в. о. ГП (30.04.2002 – 06.07.2002), випускник Харківського юридичного інституту, державний радник юстиції I класу.

С. М. Піскун (06.07.2002 – 18.12.2003, 10.12.2004 – 14.10.2005, 26.04.2007 – 24.05.2007), не мав досвіду прокурорської роботи, генерал-лейтенант податкової міліції, в подальшому – народний депутат України.

В. В. Шемчук – в. о. ГП (24.05.2007 – 01.06.2007), в подальшому – народний депутат України.

Г. А. Васильєв (18.11.2003 – 09.12.2004), випускник Харківського юридичного інституту, в подальшому – народний депутат України.

О. І. Медведько (03.11.2005 – 26.04.2007, 01.06.2007 – 03.11.2010), випускник Харківського юридичного інституту 1980 року, Державний радник юстиції України.

В. П. Пшонка (04.11.2010 – 22.02.2014), випускник Харківського юридичного інституту 1980 р., державний радник юстиції України, доктор юридичних наук, був звільнений з посади шляхом висловлення недовіри ВР України, залишив територію України через звинувачення у корупції і зловживаннях.

О. І. Махніцький – в. о. ГП (24.02.2014 – 18.06.2014), не мав досвіду прокурорської роботи, адвокат, народний депутат України 7-го скликання, в подальшому – радник Президента України.

В. Г. Ярема (19.06.2014 – 10.02.2015), не мав досвіду прокурорської роботи, працівник ОВС, генерал-лейтенант міліції, народний депутат України 7-го скликання.

В. М. Шокін (10.02.2015 – 03.04.2016), випускник Харківського юридичного інституту 1980 р., державний радник юстиції 2 класу.

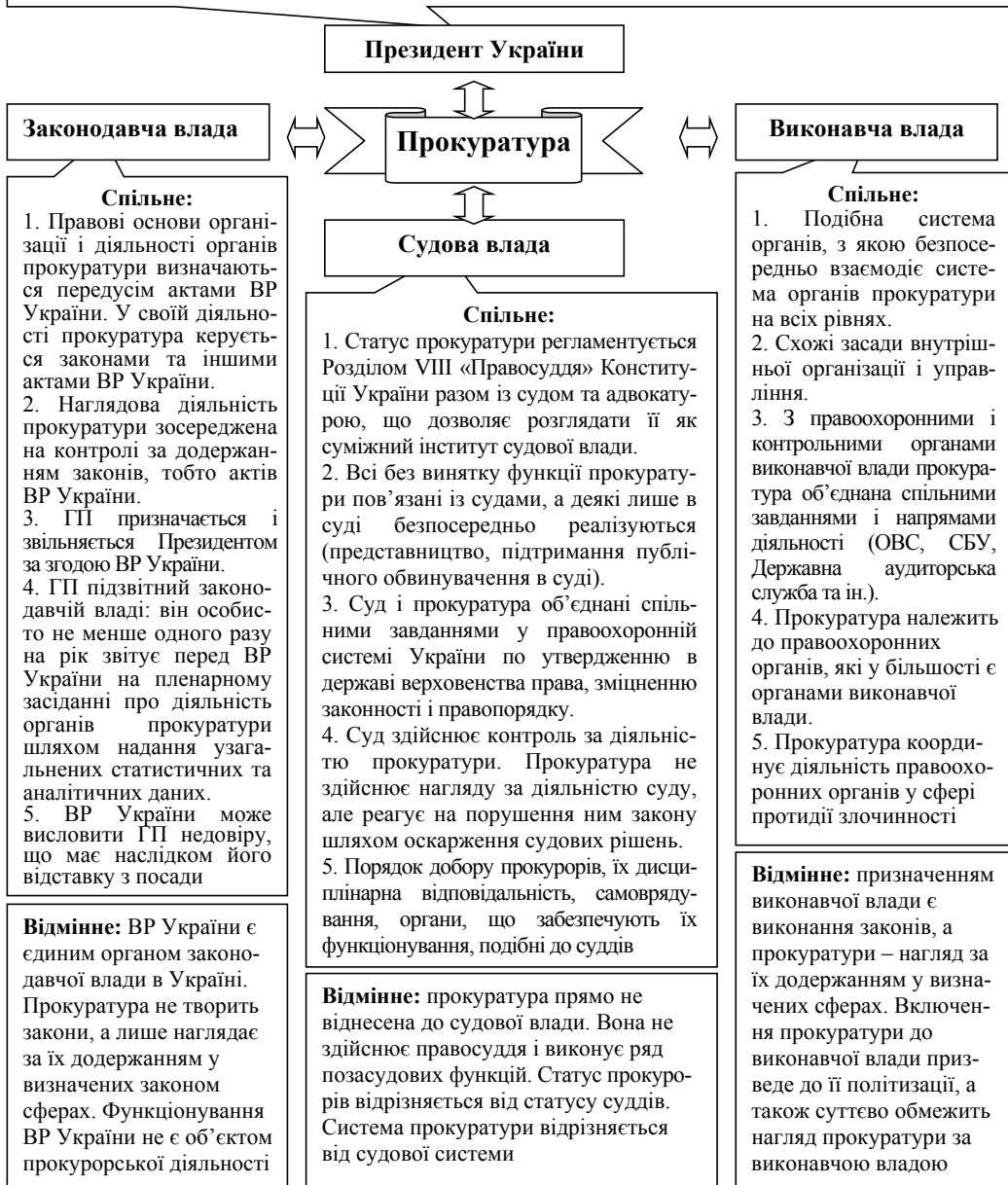
Ю. Г. Севрук – в. о. ГП (03.04.2016 – 12.05.2016), випускник Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого 1997 р., державний радник юстиції 3 класу, в подальшому – науковець.

Ю. В. Луценко (з 12.05.2016 – 29.08.2019), не мав досвіду прокурорської роботи і вищої юридичної освіти, народний депутат України кількох скликань, колишній міністр внутрішніх справ.

Р. Г. Рябошапка (з 29.08.2019 – по теперішній час), не мав досвіду прокурорської роботи, займав посади заступника Міністра юстиції України, члена НАЗК, заступника Голови Офісу Президента України

Схема 5. Місце прокуратури в системі державних органів України

Призначає на посаду та звільняє за згодою Верховної Ради України Генерального прокурора і завдяки цьому має вагомий вплив на ієрархічну та централізовану систему органів прокуратури України. Знаходиться поза сферою компетенції прокуратури

Після Конституційної реформи щодо правосуддя 2016 р. прокуратура формально втратила свій статус незалежного органу в системі поділу влади, проте фактично залишається єдиною і централізованою системою, яка при виконанні покладених на неї функцій взаємодіє з усіма гілками державної влади, але не належить до жодної з них

Схема 6. Мета та завдання діяльності прокуратури

Мета прокурорської діяльності (розкриває основне призначення прокуратури) – це захист прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави, що охоплює різні прояви діяльності в межах покладених на прокуратуру функцій щодо: 1) сприяння у реалізації таких прав, свобод та інтересів; 2) недопущення їх порушень шляхом попередження останніх та нагляду за додержанням таких прав, свобод та інтересів з боку інших уповноважених органів; 3) відновлення прав та інтересів, порушених неправомірними діями; 4) притягнення до відповідальності винних у порушенні прав, свобод та інтересів

Загальні завдання
(виконуються всіма прокурорами при здійсненні всіх покладених на прокуратуру функцій) – це захист:

прав і свобод людини. Є першочерговим завданням прокуратури, визначає зміст і характер покладених на неї функцій. Ідеться про захист соціально-економічних, політичних, особистих прав і свобод людини та громадянина, насамперед осіб, які потребують державної підтримки та допомоги (неповнолітніх, інвалідів тощо)

загальних інтересів суспільства. Діяльність прокуратури має бути спрямована на захист економічних, політичних, культурних, духовних та інших суспільних цінностей. Суспільні інтереси виражають загальні потреби членів суспільства, кожної окремої людини

загальних інтересів держави. Прокуратура як орган державної влади покликана захищати інтереси держави: забезпечення незалежності й обороноздатності України, фінансово-економічні інтереси держави, передусім у бюджетній та земельній сферах, належне функціонування системи кримінальної юстиції, а також пенітенціарної системи тощо

Галузеві (спеціальні) завдання
(реалізуються при виконанні окремих функцій прокуратури)

Завдання прокурора у судовому процесі (при підтриманні публічного обвинувачення і представництва інтересів держави у суді). Прокурор, який бере участь у розгляді справ у судах, додержуючи принципу незалежності суддів і підкорення їх тільки закону, сприяє виконанню вимог закону про всебічний, повний і об'єктивний розгляд справ та постановленню судових рішень, що ґрунтуються на законі

Завдання діяльності прокурора у кримінальному провадженні (процесуального керівництва і організації досудового розслідування тощо) – сприяти:

- 1) розкриттю кримінальних правопорушень, захисту особи, її прав, свобод, власності, прав підприємств, установ, організацій від злочинних та кримінально-протиправних посягань;
- 2) виконанню вимог закону про невідворотність відповідальності за вчинене кримінальне правопорушення;
- 3) запобіганню незаконному притягненню особи до кримінальної відповідальності;
- 4) охороні прав і законних інтересів осіб при здійсненні кримінального провадження;
- 5) здійсненню заходів щодо запобігання кримінальним правопорушенням, усунення причин та умов, що сприяють їх вчиненню

Завдання нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, – додержання законності під час перебування осіб у місцях тримання затриманих, попереднього ув'язнення, в установах виконання покарань, інших установах, що виконують покарання або заходи примусового характеру, які призначаються судом, додержання встановленого кримінально-виконавчим законодавством порядку та умов тримання або відбування покарання особами у цих установах, їх прав і виконання ними своїх обов'язків

Схема 7. Функції прокуратури: поняття та види

Основні напрями діяльності прокуратури, що безпосередньо виражають її сутність і призначення, передбачають особливі форми, методи і тактику здійснення

На прокуратуру не можуть покладатися функції, не передбачені Конституцією України, тобто їх перелік є вичерпним і обмеженим на рівні Основного Закону

Функції прокуратури

Передбачені ч. 1 ст. 131¹ Конституції України

Передбачені п. 9 Перехідних положень Конституції

Основні

Перехідні (тимчасові)

Підтримання публічного обвинувачення в суді. Це діяльність прокурора у кримінальному провадженні, що полягає у доведенні перед судом обвинувачення з метою забезпечення кримінальної відповідальності особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. Здійснюється в усіх кримінальних провадженнях за винятком випадків, коли прокурор відмовився від обвинувачення. Підтримання публічного обвинувачення розглядається у єдності із організацією і процесуальним керівництвом досудовим розслідуванням. Регламентується ст. 22 ЗУ «Про прокуратуру» та ст. ст. 36, 37, 338–341 та ін. КПК

Організація і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку. Предметом є додержання законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство, реалізація завдань кримінального провадження, передусім швидкого, повного та неупередженого досудового розслідування, та формування публічного обвинувачення. Складові: 1) організація досудового розслідування; 2) процесуальне керівництво досудовим розслідуванням; 3) нагляд за додержанням законів при проведенні слідчих та розшукових дій (ОРД); 4) вирішення інших питань під час кримінального провадження; 5) координація діяльності правоохоронних органів у сфері протидії злочинності. Регламентується ст. 25 ЗУ «Про прокуратуру», статтями 36, 37 КПК та ст. 14 ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність»

Представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом. Полягає у здійсненні прокурорами від імені держави процесуальних та інших дій, спрямованих на захист у суді інтересів держави. Реалізується у виключних випадках, коли таке представництво не здійснюється уповноваженим органом держави або він відсутній. Регламентується статтями 23, 24 ЗУ «Про прокуратуру», статтями 56, 57 ЦПК України, статтями 53, 55 ГПК України, статтями 53, 54 КАС України, статтями 36, 127–130 КПК України, статтями 7, 12, 21 ЗУ «Про виконавче провадження»

Нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян. Предметом є додержання законності під час перебування осіб у місцях тримання затриманих, попереднього ув'язнення, установах, в яких засуджені відбувають покарання, де перебувають особи, щодо яких застосовані примусові заходи медичного або виховного характеру, та будь-яких інших місцях, до яких доставлено осіб чи в яких особи примусово тримаються згідно з судовим рішенням або рішенням адміністративного органу, додержання встановленого законом порядку та умов тримання осіб у цих установах, їх прав і виконання ними своїх обов'язків.

Полягає у проведенні прокурорами перевірок відповідних місць та установ, де утримуються особи.

Регламентується ст. 26 ЗУ «Про прокуратуру», статтями 22, 24 КВК України, ЗУ «Про попереднє ув'язнення», КПК, КУпАП та ін.

Прокуратура продовжує виконувати цю функцію до набрання чинності законом про створення подвійної системи регулярних пенітенціарних інспекцій.

Досудове слідство. Було скасовано і передано ДБР 20.11.2019

З метою реалізації своїх функцій прокуратура здійснює міжнародне співробітництво